

DANSK SPROGNÆVN

Årsberetning 2001

Dansk Sprognævn
Juli 2002

Årsberetning 2001

© 2002 by Dansk Sprognævn, Copenhagen

Trykt hos KopiService, Det Humanistiske Fakultet, Københavns
Universitet

Printed in Denmark 2002

ISBN 87-89410-13-0

INDHOLD

MEDLEMMER	4
REPRÆSENTANTSKAB BESKIKKET FOR PERIODEN 1.1.2000-31.12.2002	4
ARBEJDSUDVALG FOR PERIODEN 1.1.2000-31.12.2002	5
FORSKNINGSUDVALGET	5
MEDLEMMER 1.7.1997-30.6.2001 OG 1.7.2001-30.6.2004.....	5
MØDER.....	5
MEDARBEJDERE	6
MØDER	7
ÅRSMØDE	7
ARBEJDSUDVALGSMØDER	7
NORDISK SAMARBEJDE	7
DE NORDISKE SPROGNÆVNS ÅRSMØDE	7
NORDISK SPROGRÅD	8
KONTAKTER MED ANDRE INSTITUTIONER MV.	8
RETSKRIVNINGSORDBOGEN	9
ORDSAMLINGEN	10
OPLYSNING OG RÅDGIVNING	11
SPØRGSMÅL OG SVAR.....	11
HJEMMESIDEN.....	11
VEJLEDNING MV.	11
ELEKTRONISK SVARBASE	12
VAREMÆRKER	12
FORSKNINGSBERETNING	20
PUBLIKATIONER MV.	21
PUBLIKATIONER UDSENDT AF SPROGNÆVNET ELLER I NÆVNETS SKRIFTSERIE	21
PUBLICEREDE ARBEJDER AF NÆVNETS MEDARBEJDERE	21
FOREDRAG OG KONFERENCEINDLÆG AF NÆVNETS MEDARBEJDERE.....	26
AKTIVITETSPLAN FOR 2001	26
ADMINISTRATION	26
ORDSAMLINGEN	27
OPLYSNING OG RÅDGIVNING.....	27
RETSKRIVNINGSORDBOGEN	27
ANDRE INSTITUTIONSPROJEKTER.....	28
PERSONLIGE FORSKNINGSPROJEKTER	29
FREMTIDEND DANSKFAG	32
REGNSKAB	38

MEDLEMMER

Repræsentantskab beskikket for perioden 1.1.2000-31.12.2002

Professor *Erik Hansen* (formand, personligt medlem)
Professor, dr.phil. *Niels Davidsen-Nielsen* (næstformand, personligt medlem)
Forfatteren *Suzanne Brøgger* (Det Danske Akademi)
Lektor *Mogens Damm* (Kulturministeriet)
Lektor, fil.dr. *Hans Götzsche* (Rektorkollegiet)
Generalsekretær *Henrik Hagemann* (Foreningen Norden)
Fuldmægtig *Anne Louise Haahr Bohrmann* (Justitsministeriet)
Programchef *Connie Hedegaard* (Danmarks Radio og TV 2)
Ledende redaktør, mag.art. *Ebba Hjorth* (Det Danske Sprog- og Litteraturselskab)
Kontorchef, cand.mag. *Peter Hjortsø* (EU's Sprogtjenester)
Kommunikationskonsulent *Lotte Holm* (Statens Information)
Bibliotekschef *Elise Holt* (Folketingets Informations- og Dokumentationsafdeling)
Skuespilleren *Solbjørg Højfeldt* (Dansk Skuespillerforbund)
Professor *Henrik Galberg Jacobsen* (Rektorkollegiet)
Forbundsformand, cand.ling.merc. *Birgitte Jensen* (Erhvervssprogligt Forbund)
Lektor, dr.phil. *Bent Jørgensen* (Stednavneudvalget)
Lektor, dr.phil. *Henrik Jørgensen* (Rektorkollegiet)
Oversætter *Marianne Kamstrup* (Dansk Standard)
Forlagsdirektør, professor *Jørn Lund* (personligt medlem)
Forfatteren og journalisten *Georg Metz* (Dansk Forfatterforening og Danske Skønlitterære Forfattere)
Lektor *Lisbeth Nyborg* (Dansklærerforeningen)
Lektor, dr.phil. *Hanne Ruus* (Rektorkollegiet)
Konsulent *Steen Ryd Larsen* (Statsministeriet)
Lærer *Niels Christian Sauer* (Danmarks Lærerforening)
Lektor *Erik Skøtt Andersen* (Dansklærerforeningen)
Lektor, ph.d. *Rita Therkelsen* (Rektorkollegiet)
Lektor, cand.mag. *Claus Tilling* (Modersmål-Selskabet) har afløst lektor, mag.art. *Bent Pedersbæk Hansen* pr. 23.1.2001
Danske Dagblades Forening har meddelt Sprognævnet at

Chefredaktør *Bo Maltesen* pr. 27.9.2001 afløser *Peter Wivel*;
Sprognævnet har dog ikke modtaget Kulturministeriets
indstilling. (Danske Dagblades Forening)

Journalist *Søren Wormslev* (Dansk Journalistforbund)

Lektor *Jørn Ørum Hansen* (Undervisningsministeriet)

Arbejdsudvalg for perioden 1.1.2000-31.12.2002

Erik Hansen (formand), *Niels Davidsen-Nielsen* (næstformand),
Mogens Damm, *Ebba Hjorth*, *Peter Hjortsø*, *Henrik Galberg*
Jacobsen, *Birgitte Jensen*, *Bent Jørgensen*, *Marianne*
Kamstrup.

FORSKNINGSUDVALGET

Medlemmer 1.7.1997-30.6.2001

Professor, dr.phil. *Frans Gregersen*, professor, dr.phil. *Michael*
Herslund (begge udpeget af Statens Humanistiske
Forskningsråd), seniorforsker, mag.art. *Henrik Galberg*
Jacobsen, pr. 1. februar 1999 afløst af seniorforsker, cand.mag.
Pia Jarvad (udpeget af nævnets videnskabelige personale,
formand for udvalget).

Medlemmer 1.7.2001-30.6.2004

Professor, dr.phil. *Frans Gregersen*, professor, dr.phil. *Carl*
Bache (begge udpeget af Statens Humanistiske Forskningsråd)
og seniorforsker, cand.mag. *Pia Jarvad* (udpeget af nævnets
videnskabelige personale, formand for udvalget).

Møder

Forskningsudvalget har holdt to møder i 2001. Sprognævnets
forskningsplaner blev i årets løb godkendt af ministeriet.

Forskningsudvalget har drøftet Sprognævnets forskningsplaner
og vejledt med hensyn til disse.

MEDARBEJDERE

Til nævnets forsknings- og informationsinstitut har der i 2001 været knyttet følgende medarbejdere:

Videnskabeligt personale:

Ph.d.-studerende, cand.mag. *Margrethe Heidemann Andersen*

Videnskabelig medarbejder, mag.art. *Søren Beltoft*

Forsker, cand.mag. *Henrik Holmberg* (frikøbt til arbejdet som sekretær for Nordisk Sprogråd i 50 % af arbejdstiden)

Seniorforsker, cand.mag. *Pia Jarvad* (frikøbt fra februar til oktober 2001 til at arbejde med en rapport om det danske sprogs status i 1990'erne)

Forskningsassistent, cand.mag. *Jørgen Nørby Jensen*

Videnskabelig medarbejder, cand.mag. *Anita Maj Ågerup*, nu *Anita Ågerup Jervelund*

Forskningsassistent, cand.mag. *Marianne Rathje*

Seniorforsker, ph.d. *Ole Ravnholt*

Seniorforsker, cand.mag. *Vibeke Sandersen*

Seniorforsker, cand.mag. *Jørgen Schack*

Forskningsassistent, cand.mag. *Birgitte Brinkmann Thomasen* (barselsorlov fra juni 2001)

Kontorpersonale:

Assistent *Hanne Broch* (deltid)

Overassistent *Anette Klett* (deltid).

Timelønnet medhjælp:

Stud.mag. *Lena Wienecke Andersen*

Stud.mag. *Jakob Bruntse*

Stud.mag. *Susanne Bøgh*

Stud.mag. *Marie Louise Hauch*

Stud.mag. *Dorthe Kobbeltvedt Madsen*

Stud.mag. *Helene Madsen*

Stud.mag. *Anne Riber Petersen*.

Nævnets pensionerede medarbejdere har bevaret en arbejdsmæssig tilknytning til nævnet: Cand.mag. *Jørgen Eriksen* har fortsat leveret flere tusind excerpter til

seddelsamlingen, og det samme gælder cand.jur. *Arne Hamburger*, der under sin daglige tilstedeværelse på instituttet tillige har givet råd i sproglige spørgsmål, varemærkespørgsmål mv. og har udført en del kontorarbejde.

Nævnets tidligere formand Allan Karker har forøget seddelsamlingen med en omfattende og værdifuld samling excerpter.

MØDER

Årsmøde

Nævnet holdt årsmøde 16.3.2001. På dagsordenen var der foruden de faste punkter et punkt med overskriften "Nyt komma". Under dette punkt lagde professor Henrik Galberg Jacobsen med oplægget *Et tegn på vej'n* og professor Niels Davidsen-Nielsen med oplægget *Tidens tegn* op til en debat om det ny kommas status 7 år efter indførelsen med *Retskrivningsordbogen, 2-. udg., 1996*, (herefter *RO 96*). Anita Ågerup Jervelund og Jørgen Schack gav desuden en redegørelse: *Retskrivningsordbogen, 3. udg., 2001*, (herefter *RO 01*): *ændringer og nyheder i forhold til RO 96*. Ole Ravnholt fortalte om nævnets svarvirksomhed, og Henrik Holmberg fortalte om nævnets hjemmeside.

Arbejdsudvalgsmøder

Arbejdsudvalget har holdt 7 møder i 2001. Udvalget har som sædvanlig navnlig behandlet sproglige forespørgsler og udkast til artikler mv. til *Nyt fra Sprognævnet*, spørgsmål i forbindelse med de nordiske sprognævns samarbejde, nævnets arbejde med kommatering, nævnets sprogpolitik, ansættelsesspørgsmål og nævnets økonomi.

NORDISK SAMARBEJDE De nordiske sprognævns årsmøde

De nordiske sprognævns årsmøde blev holdt i Klitterbyn i Skåne fredag den 31. august - søndag den 2. september. Mødet var arrangeret af Svenska språknämnden i samarbejde med Nordisk Sprogråd. Sprogmodets tema var sprognævnenes rolle, fremtid og arbejdsopgaver.

Nordisk Sprogråd

I treårsperioden 2000-2002 er det Dansk Sprognævn der forestår Nordisk Sprogråd. Formandskabet varetages af *Inge Lise Pedersen* (formand) og formanden for Norsk språkråd, i 2001 *Ola Haugen*; sekretariatsfunktionen af *Henrik Holmberg* og *Rikke Hauge*.

Sprogrådets årsmøde blev holdt den 9. og 10. februar på Schæffergården i Gentofte. *Arne Hamburger* deltog som observatør for Nordterm. Sprogrådets andet årlige rådsmøde blev holdt den 30. august i Klitterbyn i Skåne. Om Sprogrådets virksomhed henvises i øvrigt til nævnenes og Sprogrådets fælles årsskrift, *Språk i Norden - Sprog i Norden*.

KONTAKTER MED ANDRE INSTITUTIONER MV.

Nævnet har fortsat en samarbejdsaftale med Institut for Nordisk Filologi, Københavns Universitet, og de øvrige nordiske institutter og forskningsinstitutioner i København om ph.d.-uddannelsen ved de pågældende institutter.

Nævnet har fortsat været repræsenteret ved *Arne Hamburger* i Terminologigruppen, der har sekretariat på Handelshøjskolen i København.

Henrik Holmberg og *Anita Ågerup Jervelund* stod i Sprognævnets stand ved arrangementet "Europæisk Sprogdag" den 26.9.2001, kl. 8-18, i Foreningen til Unge Handelsmænds Uddannelse (FUHU), Fiolstræde 44, København. Der var ca. 30 udstillere og foredrag hele dagen. Sprognævnets næstformand, *Niels Davidsen-Nielsen*, holdt et foredrag med titlen *Det danske sprogs status i en internationalise-ringstid*.

Henrik Holmberg, *Marianne Rathje* og *Ole Ravnholt*, har repræsenteret nævnet i en it-terminologi-gruppe der er oprettet i et samarbejde med DANTERMcentret på Handelshøjskolen i København.

Pia Jarvad har fortsat repræsenteret nævnet i Stednavneudvalget.

Ole Ravnholt har fortsat været censor i dansk ved lærerseminarierne.

Ole Ravnholt har deltaget som Kulturministeriets og nævnets repræsentant i Forskningsministeriets arbejdsgruppe om "It på

dansk”.

Jørgen Schack har fortsat repræsenteret nævnet i Plantenavne-udvalget.

Flere af nævnets medarbejdere er aktivt engageret inden for fagligt relevante selskaber og institutioner mv.:

Pia Jarvad har fortsat været bestyrelsesmedlem i Nordisk Forening for Leksikografi. Hun har desuden fortsat været ekstern lektor ved Københavns Universitet.

Pia Jarvad er nævnets repræsentant i det fællesnordiske projekt Importord i Norden, og sammen med lektor, ph.d. *Tore Kristiansen*, Institut for Dansk Dialektforskning, Københavns Universitet, underviser hun i overbygningsemnet Importord i dansk ved Institut for Nordisk Filologi og forbereder dele af det fællesnordiske projekt.

Marianne Rathje har været bestyrelsesmedlem i Fagligt Forum for Sprogpsykologi. Hun har desuden deltaget i projektet “DASVA - broen og sproget” (et samarbejde mellem Öresundsuniversitetet, Københavns Universitet og Lunds universitet).

Vibeke Sandersen har fortsat været styrelsesmedlem i Universitets-Jubilæets danske Samfund.

Jørgen Schack har fortsat været bestyrelsesmedlem i LEDA (Leksikografer i Danmark).

RETSKRIVNINGSORDBOGEN

Den 12.11.2001 udkom 3. udgave af Retskrivningsordbogen. Den havde efter reglerne været i udbud i hele EU, og 3 danske forlag havde afgivet tilbud. Det mest attraktive tilbud kom fra forlaget Alinea – Aschehoug der således er Retskrivningsordbogens forlag indtil 28.2.2006.

Den nye udgave af ordbogen indeholder ca. 1000 nye opslagsord, og i ca. 1000 af 2. udgaves ordartikler er der foretaget ændringer og justeringer. Mange af ændringerne er resultatet af Sprognævnets bestræbelser for at imødekomme et ønske om at reducere antallet af dobbeltformer.

Jørgen Schack og *Anita Ågerup Jervelund* har udarbejdet

manuskriptudkastet til ordbogens alfabetiske del. *Birgitte Brinkmann Thomassen* har udarbejdet udkastet til Retskrivningsreglerne under medvirken af *Jørgen Schack* og *Anita Ågerup Jervelund*. Et underudvalg under nævnets arbejdsudvalg bestående af *Erik Hansen* og *Ebba Hjorth* har drøftet manuskriptudkastene, og enkelte artikler og paragraffer har været forelagt for hele arbejdsudvalget. Den samlede liste med ændringer i ordbogens alfabetiske del har været drøftet i nævnets repræsentantskab.

ORDSAMLINGEN

Den elektroniske ordsamling er i 2001 vokset med ca. 7.000 excerpter, og den seddelbaserede samling med et tilsvarende antal. Den rummer nu ca. 935.000 sedler.

Indsamlingen har som i tidligere år omfattet ikke blot nye ord, men også nye ordanvendelser, afvigende stavemåder, ud-taleforhold, nye bøjningsformer og nye grammatiske konstruktioner.

Ved indsamlingen tilstræbes der stor spredning på de forskellige kilder: dagblade, distriktsblade, tidsskrifter, kataloger, underholdningsblade, skønlitteratur, faglitteratur, love og bekendtgørelser, skilte, radio, tv osv.

Sprognævnets ordsamling har grundlæggende betydning for nævnets oplysnings- og rådgivningsvirksomhed, for indsigelser mod registrering af visse varemærker, for det løbende arbejde med Retskrivningsordbogen og for udarbejdelsen af publikationer om nye ord i dansk.

Samlingen er tilgængelig for offentligheden efter nærmere aftale og er også i 2001 jævnlig blevet brugt af fx studerende og ordbogsredaktører.

OPLYSNING OG RÅDGIVNING

Spørgsmål og svar

Nævnet har i 2001 besvaret 13.569 sproglige spørgsmål, fordelt på 10.029 mundtlige og 3.540 skriftlige, heraf 3.246 via e-post.

Den voldsomme vækst i antallet af e-breve er altså ikke fortsat i 2001, men det skyldes formentlig især at nævnet i

februar, marts og april ikke modtog spørgsmål via e-post på grund af presset fra arbejdet med den ny udgave af Retskrivningsordbogen. Man må altså regne med at væksten kan fortsætte. Da det tager ca. fire gange så lang tid at besvare et spørgsmål skriftligt som at gøre det mundtligt, er det altså stadig nødvendigt at finde udveje for at begrænse mængden af e-breve til nævnet og for at sikre at svartjenesten ikke udvikler sig til en hotlineservice.

Hjemmesiden

Sprognævnets netsted, www.dsn.dk, er i 2001 blevet udbygget med en netside med oplysninger om sproghjælp. Her får man bl.a. adgang til en liste med svar på OSS'er (ofte stillede spørgsmål til Sprognævnet), materiale om det nye komma og nogle ordbøger på nettet. Såvel *Nyt fra Sprognævnet* (NfS) som *Retskrivningsordbogen* (RO) er tilgængelig via hjemmesiden. Man kan søge i numre af NfS tilbage til nr. 4 fra 1997; i onlineversionen af RO er der dog kun mulighed for søgninger i den alfabetiske del af ordbogen. Hjemmesiden blev i 2001 i gennemsnit besøgt 1.000 gange hver dag. Den er redigeret af Henrik Holmberg.

Vejledning mv.

Medlemmer af arbejdsudvalget og ansatte i Sprognævnet har holdt foredrag og har medvirket i radio og tv om nævnets virksomhed og om sprogproblemer i almindelighed.

Nævnet har haft besøg af skoleelever, studerende fra de højere læreanstalter og grupper af sproginteresserede; alle er blevet orienteret om nævnets virksomhed. Desuden har studerende og forskere konsulteret nævnet i forbindelse med formulering og udarbejdelse af opgaver, specialer, eksamens- og forskningsprojekter og har fået vejledning af nævnets ansatte.

Elektronisk svarbase

Sprognævnets elektroniske svarbase indeholder register til afgivne svar af generel interesse, kodet til genfindelse, dels på grundlag af en ordsøgning, dels efter sproglige (syntaktiske, ord-dannelsesmæssige, normmæssige) kriterier. Basen indeholder desuden alle de svar som siden oktober 1996 er afgivet via e-

post.

Sprognævnets e-post-korpus vokser dag for dag med nyhedsbreve per e-post fra Jyllands-Posten og Politiken.

VAREMÆRKER

I 2001 har Sprognævnet gjort indsigelse over for Patent- og Varemærkestyrelsen mod registrering af 4 ordmærker (dvs. varemærker som blot består af et eller flere ord). 2 af indsigelsessagerne er afsluttet endeligt, og det samme gælder 6 fra tidligere år. De afsluttede sager er omtalt nedenfor i kronologisk rækkefølge.

Tagdesigneren

Tagdesigneren for bl.a. bygge-, reparations- og installationsvirksomhed: Ordet *designer* optræder som andet led i en lang række sammensætninger: *bildesigner*, *møbeldesigner* o.m.a. Sådanne sammensætninger med *designer* som andet led betegner 'en person der designer (formgiver) genstande af den type som førsteleddet betegner': *bildesigner* 'person der designer biler' osv. At ordet *design* også bruges om formgivning og konstruktion af bygninger (og dele af sådanne), fremgår bl.a. af følgende citat fra Den Store Danske Encyklopædi, bind 9, 1997, s. 364, opslagsordet *industriel design*): "I Danmark blev industriel design især udviklet efter 2. Verdenskrig. Danske designere var særlig påvirkede af Bauhaus og funktionalismen, hvilket bl.a. ses i Arne Jacobsens boligbebyggelse Bellavista (1932-33) nord for København og Rådhuset i Århus (1937-42)". Sprognævnet fandt derfor at ordmærket *Tagdesigneren* ikke har det fornødne særpræg efter varemærkelovens § 13.

Mærkeindehaverens fuldmægtig imødegik Sprognævnets indsigelse, og gjorde bl.a. gældende at tjenesteydelsen byggevirksomhed ikke omfatter design (udformning) af tagkonstruktioner, men alene opførelse af noget der på forhånd er designet. Hertil svarede Sprognævnet at begrebet 'byggevirksomhed' ikke bare omfatter det konkrete murer- og tømrerarbejde. Det omfatter, i det mindste i den almindelige sprogbrug, hele den proces der resulterer i et færdigt byggeri, inklusive konstruktion og design. Den type virksomheder der

tilbyder de tjenesteydelser som kan sammenfattes under betegnelsen *byggevirksomhed*, kaldes i reglen *byggefirmaer*. At denne type virksomheder også beskæftiger sig med udformning eller design af bygninger, fremgår af en lang række eksempler fra dagspressen, bl.a.:

Parcelhuse skyder op som paddehatte på tomme byggegrunde overalt i Danmark, og de ligner ikke typehusene fra 60ernes og 70ernes byggeboom ret meget. Det er slut med det ensrettede elementbyggeri. Byggefirmaernes kataloger bugner af forskellige tilbud, der kan finjusteres efter kundernes forskellige ønsker og behov. (Berlingske Tidende 16.4.1997).

Han [direktør Niels Frydkjær] etablerede for 20 år siden byggefirmaet Frydkjær Huse i Sindal ved Hjørring og har gennem årene bygget flere end 12.000 helårshuse, foruden fritidshuse, forretnings- og beboelsesejendomme over hele landet. Hans kvalitet og arkitektur har gennem årene været normdannende for store dele af boligbyggeriet i Danmark. (Berlingske Tidende 12.11.1997).

– Efter at Sprognævnet havde gjort indsigelse, blev varefortegnelsen begrænset således at den ikke omfatter byggevirksomhed.

LederSikring

LederSikring for bl.a. forsikringsvirksomhed, bl.a. arbejdsløshedsforsikring: I 1996 erklærede Patent- og Varemærkestyrelsen, efter indsigelse fra Dansk Sprognævn, registreringen af ordmærket *Combisikring* ugyldig (jf. Dansk Sprognævn: *Årsberetning 1996*, s. 17). Styrelsen fandt at ”COMBISIKRING kan angive at der er tale om forsikringsydelser, der kan sættes sammen og således dække et individuelt behov”. Om ordmærkets sidste led, *-sikring*, bemærkede styrelsen at det er ”velkendt som dækkende ordet

forsikring”. Sprognævnet fandt derfor at ordmærket *LederSikring* ikke har det fornødne særpræg efter varemærkelovens § 13, idet det er egnet til at betegne ’forsikring, herunder arbejdsløshedsforsikring, for ledere’. – Efter at Sprognævnet havde gjort indsigelse, blev varefortegnelsen begrænset således at den ikke omfatter de ovennævnte tjenesteydelser.

Forbruger-Kontakt

Forbruger-Kontakt for bl.a. annonce- og reklamevirksomhed, udgivelse af aviser, blade og tidsskrifter: Sammensætningen *forbrugerkontakt* vil naturligt kunne betegne ’kontakt mellem forbrugere indbyrdes’ eller ’kontakt mellem virksomhed, institution e.l. og forbrugere’. I det følgende eksempel fra Statstidende 8.11.1983 er ordet brugt i den sidstnævnte betydning:

Arbejdsopgaverne omfatter formidling af information til forbrugerne, bl.a. om administrationen af monopollovens og pris- og avancelovgivningens bestemmelser, behandling af forespørgsler fra forbrugerne samt varetagelse af direkte forbruger-kontakt.

Ordmærket *Forbruger-Kontakt* er således egnet til at betegne tjenesteydelser der består i at etablere kontakt mellem forbrugere indbyrdes eller kontakt mellem en virksomhed, institution e.l. og forbrugere, og har derfor ikke det fornødne særpræg efter varemærkelovens § 13. – Efter at Sprognævnet havde gjort indsigelse, blev varefortegnelsen begrænset således at den ikke omfatter de ovennævnte tjenesteydelser.

LOVTEXT

LOVTEXT for bl.a. lovtekster og elektronisk formidling af politisk og lovgivningsmæssig information: Den velkendte sammensætning *lovtekst* bruges i såvel alment som fagligt sprog om ’den konkrete sproglige udformning af en given lov’, jf. fx

Lovteksten benyttes selvfølgelig i første række af advokater, dommere, anklagemyndighed, politi og andre forvaltningsmyndigheder, herunder kommunale myndigheder, hvem lovens administration påhviler. Også hensynet til disses arbejde tilsiger, at lovteksten er udformet på en let tilgængelig måde. (W.E. von Eyben: *Juridisk Grundbog. Bind 2. Loven*, 1989, s. 24).

Især i fagligt sprog bruges *lovtekst* også med betydningen 'selve loven, i modsætning til øvrige retskilder', jf. fx

Ved næsten enhver lovs udformning opstår spørgsmålet om, hvilke regler der bør medtages i lovteksten, og hvilke der overlades til administrativt fastsatte forskrifter. (sammesteds, s. 16).

I almensproget skelnes der langt fra altid skarpt mellem love og øvrige forskrifter (bekendtgørelser, cirkulærer mv.).

Det forhold at ordmærkets sidste led, *-tekst*, er skrevet med x i stedet for ks, er uden varemærkeretlig betydning, jf. Betænkning vedrørende en ny dansk lov om varemærker, 1958, s. 118:

En ændring som blot består i, at en anden stavemåde end den gængse er anvendt, kan som regel ikke medføre, at et ellers deskriptivt ord får fornøden adskillelsesevne.

Sprognævnet fandt derfor at ordmærket *LOVTEXT* ikke har det fornødne særpræg efter varemærkelovens § 13.

Mærkeindehaverens fuldmægtig imødegik Sprognævnets indsigelse, idet det bl.a. blev gjort gældende at mærket *LOVTEXT* her i landet i kraft af indarbejdelse har opnået særpræg for "netop den snævre og specifikke varefortegnelse registreringen omfatter". Som dokumentation for påstanden om indarbejdelse vedlagde fuldmægtigen bl.a. en erklæring fra Advokatsamfundet. Hertil svarede Sprognævnet at alene det

forhold at *lovtekst* optræder i varefortegnelsen, viser at ordet er en generisk betegnelse. Hvis *lovtekst* havde haft varemærke-karakter, burde det med andre ord ikke kunne optræde i varefortegnelsen til mærket *LOVTEXT* (mærkets let afvigende stavemåde er som nævnt ikke relevant i denne sammenhæng). Sprognævnet stillede sig endvidere tvivlende til værdien af erklæringen fra Advokatsamfundet. Af erklæringen fremgår bl.a. at "når vi [dvs. Advokatsamfundet] ser betegnelsen [dvs. *LOVTEXT*] anvendt er vi ikke i tvivl om at der er tale om varer eller tjenesteydelser der hidrører fra **Schultz information**". Dette kunne efter Sprognævnets mening allerhøjest gælde for den særlige skrivemåde *LOVTEXT* (dvs. brugen af versaler og x i stedet for ks). Selve ordet *lovtekst* sættes næppe af ret mange advokater (eller andre jurister) i direkte forbindelse med varer eller tjenesteydelser fra en bestemt virksomhed. Den beskrivende betegnelse *lovtekst* benyttes da også naturligt i reklamer, bogomtaler o.l. fra forlag der, ligesom mærkeindehaveren, udgiver lovtekster; dette fremgår af eksempler fra henholdsvis Gad, Jurist- og Økonomforbundets Forlag og Karnov (Forlaget Thomson). – Patent- og Varemærkestyrelsen fandt at mærket *LOVTEXT* som udgangspunkt mangler det fornødne særpræg ifølge varemærkelovens § 13, men at mærkeindehaveren havde dokumenteret at mærket i kraft af intensiv brug har opnået fornødent særpræg. Sprognævnets indsigelse blev derfor ikke taget til følge.

Polo

Polo for en lang række beklædningsgenstande, herunder sweatere: *Polo* er en forholdsvis almindelig afkortning af betegnelser med *polo-* som første sammensætningsled: *poloskjorte*, *polotrøje*, *polo-T-shirt*, jf. også Sprognævnets indsigelse mod registreringen af *Top Polo* (Dansk Sprognævn: *Årsberetning 1998*, s. 11). Sprognævnet fandt derfor at ordmærket *Polo* ikke har det fornødne særpræg efter varemærkelovens § 13. – Efter at Sprognævnet havde gjort indsigelse, begrænsede mærkeindehaveren varefortegnelsen således at den ikke omfatter varearten sweatere. Herefter trak

Sprognævnet sin indsigelse tilbage.

Mediehuset

Mediehuset for bl.a. annonce- og reklamevirksomhed, pressebureauvirksomhed, nyhedsformidling, redaktionsvirksomhed: Substantivet *medie* (med betydningen 'kanal for udbredelse af information') indgår som første led i en lang række sammensætninger, bl.a. *mediehus*.

Sammensætningen *mediehus* har Sprognævnet observeret første gang i 1973. Ordet er i de seneste år ofte blevet brugt i forbindelse med omtale af Danmarks Radios nye byggeri i Ørestaden på Amager, men bruges også om andre massemedievirksomheder og/eller om de bygninger som virksomhederne har til huse i. I Information 8.4.1998 er *mediehus* således brugt om et byggeri med relation til mærkeindehaveren: "Dagbladet *Aktuelts* chefredaktør flytter i dag med hele sin stab til et nyt mediehus ved Københavns Havn". Dette og andre eksempler viser tydeligt at *mediehus* er en naturlig betegnelse for en medievirksomhed (og for den bygning der rummer virksomheden), jf. også den velkendte sammensætning *bladhus* 'virksomhed der producerer aviser, ugeblade o.l.' – Efter at Sprognævnet havde gjort indsigelse, begrænsede mærkeindehaveren varefortegnelsen således at den ikke omfatter de ovennævnte tjenesteydelser. Herefter trak Sprognævnet sin indsigelse tilbage.

Fædregruppen

Fædregruppen for bl.a. undervisning, forebyggelse af kriminalitet samt oplysning om person til person-bistand til etniske grupper tilpasning i samfundet: Sammensætningen *fædregruppe* bruges dels om 'en gruppe af småbørnsfædre som mødes for at udveksle erfaringer mv.', dels om 'en gruppe af fædre til indvandrerbørn (navnlig store drenge og unge mænd) som arbejder for at forhindre at børnene bliver involveret i kriminalitet'. *Fædregruppe* i betydningen 'gruppe af småbørnsfædre ..' er vel dannet i analogi med det mere kendte ord *mødregruppe*. Vores ældste belæg på *fædregruppe* i denne

betydning er fra 1995: "Det er small talk i en fædre-gruppe på Østerbro i København, der hver tirsdag mødes for at udveksle erfaringer om alt fra baby-mad, -sygdom, -opdragelse, vin, gamle huse, politik og økologiske grøntsager" (Berlingske Tidende 1.1.1995). Vores ældste belæg på *fædregruppe* i betydningen 'gruppe af fædre til indvandrerbørn ..' er fra 1996: "Men i stedet for strengere straffe, fædregrupper i gaderne og en bedre opdragelse hjemmefra ville det give langt højere resultater, at også de fik en mulighed for at realisere sig selv" (Information 9.11.1996). I medierne bruges *fædregruppe* ofte om sådanne grupper af fædre til indvandrerbørn uden hensyntagen til disse gruppers evt. tilhørsforhold til bestemte organisationer, fx "Fædregruppe efter Nørrebro-model" (Information 3.2.2000). – Patent- og Varemærkestyrelsen tog Sprognævnets indsigelse til følge og erklærede registreringen ugyldig.

Ostehaps

Ostehaps for smelteost: Ordet *ostehaps* er dannet ved sammensætning af *ost* + *haps* 'lille bid'. Det ældste eksempel i Sprognævnets samlinger på brugen af *ostehaps* (i betydningen 'lille stykke ost serveret som snack e.l.') er fra 1980: "Men ellers består de faste kalorier kun af ostehapser, saltstænger og tilsvarende småbidder" (Politiken, februar 1980). *Ostehaps* er endvidere med i Nudansk Ordbog med Etymologi (1999) som sammensætningseksempel under opslagsordet 1. **haps**. Her anføres også brugseksemplet *giver du mig en haps af din ost*. – Efter at Sprognævnet havde gjort indsigelse meddelte Patent- og Varemærkestyrelsen at mærket *Ostehaps* var registreret på grundlag af indarbejdelse, men at denne oplysning ved en fejltagelse ikke var blevet anført i Dansk Varemærketidende. Herefter trak Sprognævnet sin indsigelse tilbage.

FORSKNINGSBERETNING

Forskningen i Dansk Sprognævn falder i to hovedgrupper, *institutionsforskningen*, dvs. den forskning der følger umiddelbart af de opgaver som nævnet har efter sprognævnsløven, og den *personlige forskning*, dvs. den forskning som den enkelte ansatte selv vælger.

Hovedopgaven inden for institutionsforskningen har også i 2001 været "at følge det danske sprogs udvikling", opdelt i de to delvis overlappende hovedprojekter: *Ordsamlingen* og *Svarsamlingen*. Arbejdet med svartjenesten, som udgør grundlaget for projektet *Svarsamlingen*, har i 2001 kunnet holdes på et forsvarligt niveau, men det voldsomt stigende antal spørgsmål, især med e-post, gør det nødvendigt med en særlig indsats for at finde nye løsninger og for eventuelt at bremse væksten hvis kvalitetsniveauet fortsat skal holdes. Til gengæld har der været knappere resurser til arbejdet med excerperingen, som udgør grundlaget for projektet *Ordsamlingen*.

Det løbende arbejde med at forberede en ny udgave af *Retsskrivningsordbogen* har også i 2001 lagt beslag på en stor del af nævnets personalemæssige resurser.

Inden for den personlige forskning har der i 2001 været arbejdet med flere større projekter, som er beskrevet under punktet "Personlige forskningsprojekter".

Sideløbende med de større forskningsprojekter har flere af nævnets medarbejdere i 2001 publiceret afhandlinger og artikler mv. inden for nævnets forsknings- og interesseområder og har leveret bidrag ved faglige konferencer. Se nærmere nedenfor i afsnittene "Publicerede arbejder af nævnets medarbejdere" og "Foredrag og konferenceindlæg af nævnets medarbejdere".

PUBLIKATIONER MV.

Publikationer udsendt af Sprognævnet eller i nævnets skriftserie:

Nyt fra Sprognævnet 2001/1, 2001/2, 2001/3, 2001/4. 60 kr. pr. årgang. - Udsendt til ca. 4.500 abonnenter. Fås hos Sprognævnet. Også publiceret på nævnets hjemmeside.

Årsberetning 2000. December 2001. 23 s. + bilag. Gratis. Fås hos Sprognævnet.

Retskrivningsordbogen, 3. udg., 1. oplag. Alinea A/S – Aschehoug Dansk Forlag A/S, 2001. 749 s.

Retskrivningsordbogen på cd-rom. Alinea A/S – Aschehoug Dansk Forlag A/S, 2001.

Nyt komma - et tegn bedre, Dansk Sprognævn feb. 2001. Bent Jørgensen, Birgitte Brinkmann Thomasen og Anita Mai Ågerup (nu: Ågerup Jervelund): *Vejledning i retskrivning af vejnavne*. Dansk Sprognævns skrifter [29], 2001. 15 sider. Købes hos Sprognævnet. Publiceret på nettet med link fra Sprognævnets hjemmeside.

Henrik Galberg Jacobsen og Jørgen Schack (red.): *Ord til Arne Hamburger på ottiårsdagen 11. juli 2001*. Dansk Sprognævns skrifter 31. Dansk Sprognævn 2001. 217 s.

Pia Jarvad: *Det danske sprogs status med særligt henblik på domænetab*. Dansk Sprognævns skrifter nr. 32. Dansk Sprognævn 2001. 170 sider.

Publicerede arbejder af nævnets medarbejdere:

Margrethe Heidemann Andersen: *Score*. I: Henrik Galberg Jacobsen og Jørgen Schack (red.): *Ord til Arne Hamburger på ottiårsdagen 11. juli 2001*, Dansk Sprognævns Skrifter 31, s. 145-146.

-: *Fremmedarbejdere, gæstearbejdere, nydanskere - og perkere*. I: *Nyt fra Sprognævnet* 2001/3, s. 31-36.

- : *Techno og links: stavning og bøjning af engelske ord i dansk. I: Sproglige åbninger. E som Erik. H som 70. Festskrift til Erik Hansen 18. september 2001.* Hans Reitzels Forlag, 2001, s. 417-424.
- : *Engelsk i dansk. Sproglig normering. I: Sprog i Norden 2001,* s. 129-136.
- : *Køn og socialklasse. En undersøgelse af unges holdninger til engelske låneord i dansk. I: 8. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog, Aarhus Universitet, Aarhus 2001,* s. 21-28.
- Søren Beltoft: *Din nisse. I: Nyt fra Sprognævnet 2001/3,* s. 49-52.
- Søren Beltoft og Anita Mai Ågerup: *Bibliografi. Erik Hansen. I: Sproglige åbninger. E som Erik. H som 70. Festskrift til Erik Hansen 18. september 2001.* Hans Reitzels Forlag, 2001, s. 450-468.
- Arne Hamburger: *Kunne skulle ville. I: Sproglige åbninger. E som Erik. H som 70. Festskrift til Erik Hansen 18. september 2001.* Hans Reitzels Forlag, 2001, s. 404-406.
- : *Valgfrihed. I: Nyt fra Sprognævnet 2001/3,* s. 26-27.
- Arne Hamburger og Aase Andreassen: *Nye ord i dansk. I: Hvem Hvad Hvor 2001,* s. 351-352.
- Henrik Holmberg: *Motherfuckerskæg. I: Henrik Galberg Jacobsen og Jørgen Schack (red.): Ord til Arne Hamburger på ottiårsdagen 11. juli 2001,* Dansk Sprognævns Skrifter 31, s.98-100.
- : *Stavekontrol- kontrol af stavning? I: Nyt fra Sprognævnet 2001/3,* s. 53-55.
- : *Ny sproglitteratur. Danmark. I: Sprog i Norden 2001, Årsskrift for Nordisk Sprogråd og sprognævnene i Norden,* Novus Forlag 2001, Oslo, side 171-181.
- : *Sprogsamarbejde i Norden. I: Sprog i Norden 2001, Årsskrift for Nordisk Sprogråd og sprognævnene i Norden,* Novus Forlag 2001, Oslo, side 151-156.

Språk i Norden - Sprog i Norden 2001, Årsskrift for Nordisk Sprogråd og sprognævnene i Norden, redigeret af Henrik Holmberg (hovedredaktør), Charlotta af Hällström, Aino Piehl (Finland), Ari Páll Kristinsson (Island), Svein Nestor (Norge) og Birgitta Lindgren (Sverige), Novus Forlag 2001, Oslo, 223 sider.

Pia Jarvad: *Ord fra året der gik. I: Aktuelt*, 2. januar 2001.

-: *Respekt. I: Henrik Galberg Jacobsen og Jørgen Schack (red.): Ord til Arne Hamburger på ottiårsdagen 11. juli 2001*, Dansk Sprognævns Skrifter 31, s. 142-144.

-: *Sprogpolitik. I: Dansk Noter nr. 2*, 2001, s. 18-21.

-: *De flossede rande. Det juridiske sprog og almensproget på kollisionskurs. I: Sproglige åbninger. E som Erik. H som 70. Festskrift til Erik Hansen 18. september 2001*, Hans Reitzels Forlag 2001, s. 289-302.

Pia Jarvad, Frans Gregersen, Lars Heltoft, Jørn Lund og Ole Togeby (red.): *Sproglige åbninger. E som Erik. H som 70. Festskrift til Erik Hansen 18. september 2001*, Hans Reitzels Forlag 2001, 472 sider.

-: *Hvor mange ord er der fra engelsk?. I: Politiken* 17.11.2001.

-: *Politikens lille danske ordbog. 3. stærkt reviderede udgave 2001*, 560 sider.

-: *Det danske sprogs status med særligt henblik på domænetab. Dansk Sprognævns skrifter nr. 32. Dansk Sprognævn 2001. 170 sider.*

Jørgen Nørby Jensen: *Sul. I: Henrik Galberg Jacobsen og Jørgen Schack (red.): Ord til Arne Hamburger på ottiårsdagen 11. juli 2001*, Dansk Sprognævns Skrifter 31, s. 169-171.

-: *Var det hundene han gik i? En grammatisk analyse af nogle danske idiomer. I: Nyt fra Sprognævnet 2001/3*, s. 17-22.

-: *Om ordet bærende. I: Futuriblerne*, november 2001, årgang 29, nr. 3, s. 17-19.

Anita Ågerup Jervelund: *Den dag i dag og alt i alt*. I: *Nyt fra Sprognævnet* 2001/3, s. 41-44.

-: *Nye opslagsord*. I: *Nyt fra Sprognævnet* 2001/4, s. 3-5.

-: *Stregen strøget!* I: *Nyt fra Sprognævnet* 2001/4, s. 6-8.

-: *Postbuddet, publikummet og pyjamassen*. Dobbeltskrivning af konsonanter i bøjningsformer. I: *Nyt fra Sprognævnet* 2001/4, s. 9-11.

Marianne Rathje : *Forstå-signaler og dækningsløse forstå-signaler*. I: *8. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog*. Mette Kunøe og Peter Widell (udg.). Aarhus Universitet, Århus 2001, s. 279-288.

-: *Eksponere og overeksponere*. I: *Nyt fra Sprognævnet* 2001/3, s. 37-41.

-: *Weekend*. Henrik Galberg Jacobsen og Jørgen Schack (red.): *Ord til Arne Hamburger på ottiårsdagen 11. juli 2001*, Dansk Sprognævns skrifter 31, København, s. 191-194.

Ole Ravnholt: *Et sprogligt survival kit for dansklærere?* I: *Dansk Noter* 2001/2, s. 35-44.

-: *Stillings- og anbringelsesverber i dansk*. I: Pia Jarvad m.fl. (red.): *E som Erik, H som halvfjerds*. Festskrift til Erik Hansen 18. september 2001, s. 140-151.

-: *Flygtninge/indvandrere, et sammensat ord med skråstreg?* I: *Nyt fra Sprognævnet* 2001/3, s. 28-31.

Vibeke Sandersen: *Om dobbeltnægtelser i dansk*. I: *Nyt fra Sprognævnet* 2001/1, s. 6-8.

-: *I anledning af ...* I: *Nyt fra Sprognævnet* 2001/3, s. 1-4.

-: *Løjtnant*. I: Henrik Galberg Jacobsen og Jørgen Schack (red.): *Ord til Arne Hamburger på ottiårsdagen 11. juli 2001*, Dansk Sprognævns Skrifter 31, s. 90-93.

- : *Om attraktion belyst ved nogle breveksempler fra treårskrigen 1848-50. I: Sproglige Åbninger. E som Erik. H som 70. Festskrift til Erik Hansen 18. september 2001.* Hans Reitzels Forlag, København 2001, s. 172-182.

Jørgen Schack: *Nedsparing. I: Henrik Galberg Jacobsen og Jørgen Schack (red.): Ord til Arne Hamburger på ottiårsdagen 11. juli 2001,* Dansk Sprognævns Skrifter 31.

-: *Imponerende 10,3 sekunder. I: Nyt fra Sprognævnet 2001/3,* s. 10-14.

-: *Til en moderne danskprofessor. Om attributivforbindelse som førsteled. I: Sproglige åbninger. E som Erik. H som 70.*

Sproglige åbninger. Festskrift til Erik Hansen. Hans Reitzels Forlag, København 2001, s. 80-86.

-: *Ændringer i opslagsords staveform eller ordform. I: Nyt fra Sprognævnet 2001/4,* s. 12-17.

-: *Ændringer i Retskrivningsreglerne. I: Nyt fra Sprognævnet 2001/4,* s. 18-20.

Anita Mai Ågerup: *Isslag og regnslag. I: Henrik Galberg Jacobsen og Jørgen Schack (red.): Ord til Arne Hamburger på ottiårsdagen 11. juli 2001,* Dansk Sprognævns Skrifter 31, s. 73.

Anita Mai Ågerup og Søren Beltoft: *Bibliografi. Erik Hansen. I: Sproglige åbninger. E som Erik. H som 70. Festskrift til Erik Hansen 18. september 2001.* Hans Reitzels Forlag, 2001, s. 450-468.

Indleverede afhandlinger:

Vibeke Sandersen har 14.8.2001 indleveret afhandlingen *Jeg skriver dig til for at lade dig vide.* Om skrivefærdighed og skriftsprog hos menige danske soldater i treårskrigen 1848-50 til det Humanistiske Fakultet, Københavns Universitet, med henblik på bedømmelse som doktorafhandling.

Foredrag og konferenceindlæg af nævnets medarbejdere:

Margrethe Heidemann Andersen: *Sprogholdninger i Danmark*. Arbejds møde i forbindelse med projektet "Importord i Norden", Hässelby Slott, Stockholm, 2.-4.11.2001.

Pia Jarvad: *Dansk Sprogpolitik*, offentlig forelæsning ved Reykjavíks Universitet 14.3.2001.

-: *Seminar for overbygningsstuderende i dansk ved Reykjavíks universitet* om Dansk Sprognævnns arbejde, dansk sprogpolitik og moderne dansk orddannelse. 12.-16.3.2001.

-: *Domænetab og dansk som videnskabssprog*. Forelæsning i forbindelse med oprettelse af Center for Medicinsk Fagsprog ved Handelshøjskolen i Aarhus 26.10.2001

Anita Ågerup Jervelund og Jørgen Schack holdt 25.4.2001 på et LEDA-møde foredrag om nyheder og ændringer i 3. udgave af Retskrivningsordbogen.

AKTIVITETSPLAN FOR 2002

Administration

Det forudsættes at personalet i 2002 fastholdes på det nuværende niveau (se nærmere i afsnittet "Medarbejdere", s. 6).

I 2001 overgik regnskabet til bogføring i Navision Stat. Kulturministeriet tilbyder små institutioner som Sprognævnet at benytte Kunstsekretariatet som et servicecenter der skal varetage visse økonomiopgaver og it-opgaver i forbindelse med driften af Navision-systemet. Den såkaldte implementeringsfase begyndte 1. marts 2001 og varede tre måneder, således at nævnet skulle benytte Navision fra 1. juni. Overgangen har medført en del efteruddannelse, især af kontorphenalet, og en del ekstraarbejde, især i implementeringsfasen, men også på længere sigt må man ifølge Økonomistyrelsen regne med at regnskabsførelsen kommer til at tage mere tid end før.

Der arbejdes videre med de personalepolitiske retningslinjer i 2002.

Der arbejdes videre med at udbygge og ajourføre beskrivelsen af nævnets forretningsgange med henblik på rationalisering og på at bringe nævnets forretningsgange i overensstemmelse med de krav der stilles med overgangen til det nye regnskabssystem.

Ordsamlingen

Igen i 2001 er der sket en væsentlig forøgelse af ordsamlingen. Inddateringen varetages fortsat primært af studentermedarbejdere. En stor del af excerperingsarbejdet udføres ulønnet af to pensionerede medarbejdere (jf. s. 6). Der arbejdes i 2002 videre på at overføre en større del af det nødvendige excerperingsarbejde til de ansatte.

Oplysning og rådgivning

I det fremtidige arbejde med svartjenesten tilstræbes det at begrænse belastningen på nævnets medarbejdere uden at kvaliteten af de afgivne svar falder. Det er målet at gøre dette bl.a. ved at fortsætte udviklingen af den allerede eksisterende database til registrering og genfindelse af spørgsmål og svar med henblik på genbrug af allerede afgivne svar (se afsnittet "Elektronisk svarbase", s. 11). Det er især vigtigt at bremse tendensen til at e-posten udvikler sig til en hotlinetjeneste. Dette kan primært ske ved at udbygge nævnets hjemmeside, som efter alt at dømme er den vigtigste indgang til e-posten. I 2001 er der lagt en række nye svar på ofte stillede spørgsmål (OSS'er) på Sprognævnets hjemmeside, og det er hensigten at dette arbejde skal videreføres og udvikles i 2002. Desuden vil der i 2002 blive arbejdet videre på en omfattende vejledning til offentligheden om hvor og hvordan man selv kan søge oplysning om sproglige spørgsmål, fx ved opslag i Retskrivningsordbogen, OSS'erne og Nyt fra Sprognævnet på Sprognævnets hjemmeside på adressen www.dsn.dk og i håndbøger der kan forventes at være alment tilgængelige, bl.a. på bibliotekerne.

Retskrivningsordbogen

Arbejdet med *Retskrivningsordbogen* 2001 er som nævnt s. 9 afsluttet. Der vil dog stadig blive arbejdet med Retskrivningsordbogen med henblik på kommende udgaver og revisioner.

Andre institutionsprojekter

Sprognævnets forskningsplan omfatter forskning inden for to felter:

A. Sprogudvikling og normering og *B. Orddannelse og ordforråd*. Begge felter er centrale for løsningen af Sprognævnets

almindelige opgaver, og der er ikke et samlende perspektiv på dem ved andre danske forskningsinstitutioner. Det er ønskværdigt at disse forskningopgaver løses i samarbejde med andre forskningsinstitutioner, gerne i forbindelse med en eventuel forskerskole. Forskningen er forankret i de personlige forskningsprojekter som nævnets forskere og seniorforskere varetager, men vil også inddrage de øvrige videnskabelige medarbejdere.

A. Sprogudvikling og normering

Dette projekt drejer sig om skrivefærdighed og skriftsprogsnorm og omfatter bl.a. en undersøgelse af udviklingen i skolebørns skrivestrategier og skrivefærdigheder.

B. Orddannelse og ordforråd

I dette projekt er det planen at udforske moderne dansk orddannelse og ordforråd i en række delprojekter. Det er hensigten at projektet skal virke igangsættende og samlende for forskningsområdet, og der vil i 2002 blive arbejdet med at etablere et netværk for nordiske orddannelsesforskere.

I løbet foråret 2002 vil *Marianne Rathje* og *Jørgen Nørby Jensen* lægge sidste hånd på en ny forkortelsesordbog, *Rigtigt kort*, i serien Dansk Sprognævnets skrifter. Der er tale om en omfattende ajourføring af *Forkortelser i hverdagen*, Dansk Sprognævnets skrifter 13. Bogen er blevet ajourført i forhold til Retskrivningsordbogen, 3. udg., 2001, og desuden er der foretaget en lang række redaktionelle ændringer. Efter planen vil bogen udkomme i efteråret 2002.

I 2001 har *Anita Ågerup Jervelund*, *Søren Beltoft* og *Ole Ravnholt* holdt to orienterende møder med *Troels Thomsen* fra Gads Forlag om en bog med arbejdstitlen *Tvivlsspørgsmål om dansk sprog*. Bogen skulle indeholde dels en række populærprogvidenskabelige leksikonartikler med det nødvendige grundlag for at diskutere sprogrigtighedsproblemer, dels en række kortere, ordbogsagtige opslag med svar på de almindeligste sproglige spørgsmål. Arbejdet med dette projekt kunne også nyttiggøres i forbindelse med

udviklingen af hjemmesiden. På grund af besparelser er projektet imidlertid udsat på ubestemt tid.

Personlige forskningsprojekter

Margrethe Heidemann Andersens ph.d.-projekt har titlen *Engelsk i dansk: Sprogholdninger i Danmark*. Projektet omfatter to undersøgelser af 15-18-årige storkøbenhavnernes holdninger til engelske låneord i dansk. I den ene holdningsundersøgelse er der anvendt spørgeskemaer hvor informanterne skal beskrive dels deres daglige kontakt med engelsk (dvs. hvor meget de læser, taler og skriver engelsk i deres fritid), dels deres holdning til forskellige typer af direkte lån fra engelsk. I den anden holdningsundersøgelse er der blevet afspillet et bånd for en gruppe informanter. På båndet høres 5 forskellige mandsstemmer som alle har gengivet den samme tekst. Informanterne er blevet bedt om at vurdere de talende mht. forskellige personlighedstræk. Hvad informanterne ikke ved, er at to af versionerne er indtalt af den samme person som blot har anvendt mange engelske lån i den ene version og ingen engelske lån i den anden version. Da informanterne altså hører den samme person indtale den samme tekst (dvs. med samme indhold) på nogenlunde samme måde, kan man forvente at evt. forskelle i informanternes vurdering af den talende afhænger af den talendes brug af engelske lån. Projektet forventes afsluttet i 2002.

Henrik Holmbergs forskningsprojekt *Fremmedord i det danske samfund* har ligget stille i 2001 pga. hans arbejde som sekretær i Nordisk Sprogråd.

Pia Jarvads forskningsprojekt er en beskrivelse af moderne dansk orddannelse. Første del er en undersøgelse af konkurrencen mellem danske og engelske ord, anden del er en undersøgelse af den engelske indflydelse på moderne dansk orddannelse med henblik på de traditionelle kategorier sammensætning, afledning, ellipse. Det er af særlig interesse om den engelske indflydelse forrykker orddannelsessystemet, giver nye orddannelsesmuligheder mv. Tredje del er en undersøgelse af udtalen af de direkte lån fra engelsk og det engelske lydsystems indvirken på det danske udtalesystem.

Ole Ravnholts forskningprojekt har titlen *Elevers tekster*. Formålet er at undersøge udviklingen i skolebørns skrivestrategier og færdigheder i skriftlig formidling. Undersøgelsen inddrager alle tekstens niveauer, lige fra valget af teksttype og fremstillingsform, over disposition og komposition, inddelingen af teksten i afsnit, opbygningen af afsnittene, til sætningsbygningen og ordvalget. Vægten ligger især på forhold som har betydning for teksters forståelighed og kvalitet: nemlig de sproglige midler elever bruger for at skabe kohærens og kohæsion (overordnet og lokal sammenhæng) i deres tekster og deres valg af teksttype og fremstillingsform i forhold til den kommunikative opgave de har stillet sig. Datamaterialet skal efterhånden omfatte alle klassetrin, i første omgang er der indsamlet et antal tekster fra folkeskolens ældste klasser.

Vibeke Sandersen, der har indleveret sin afhandling *Jeg skriver dig til for at lade dig vide* (se "Indleverede afhandlinger", s. 24) har i fortsættelse af afhandlingen påbegyndt sit arbejde med en filologisk tilrettelagt og kulturhistorisk kommenteret udgave af et udvalg af det store brevmateriale som er basis for de udførte undersøgelser. Derved gøres materialet tilgængeligt først og fremmest for universitets-undervisningen og forskningen i nyere sproghistorie, men kommentaren er planlagt således at materialet også skulle blive brugbart for en større offentlighed. Det er endvidere hensigten at behandle afgrænsede problemer, fx fremmedordene, inventar og udtale, i specialafhandlinger, der forudses publiceret i videnskabelige tidsskrifter. Hvis det er muligt at få et tværfagligt samarbejde i stand, er det endvidere planen at udgive og behandle de mange til dels selvavede vers som optræder i brevene, og som under arbejdet allerede er registreret og delvis excerperet.

Jørgen Schacks forskningsprojekt har arbejdstitlen *Ordmærker i dansk. Om ordmærker og deres forhold til det øvrige ordforråd*. Projektet omfatter bl.a. excerpering og systematisering af ordmærker som er offentliggjort i Dansk Varemærketidende 1992 ff. (excerperingen omfatter først og fremmest ordmærker der indehaves af erhvervsdrivende som driver virksomhed her i

landet, dvs. ordmærker som er dannet på hjemlig grund). De indsamlede ordmærker sammenholdes med og beskrives i forhold til de velkendte orddannelseskategorier: sammensætning, afledning, ellipse mv. Derudover arbejdes der med at beskrive principperne for dannelsen af en særlig gruppe, ofte kunstordslignende, varemærker, nemlig varemærker for farmaceutiske specialiteter (lægemidler). Det empiriske grundlag for beskrivelsen er samtlige registrerede varemærker i Lægemiddelkataloget (2000). Ved siden af beskrivelsen af de orddannelsesmæssige forhold arbejdes der med en beskrivelse af de principper der ligger til grund i afgørelsen af sager som vedrører fænomenet *forvekslelighed* (det forhold at to eller flere varemærker ligner hinanden så meget at de vil kunne forveksles).

Artiklen *Fremtidens danskfag* har tidligere været trykt i Dansk Sprognævns tidsskrift, *Nyt fra Sprognævnet*, 2001/1, med signaturen Ole Ravnholt. Da artiklen imidlertid udtrykker Sprognævnets officielle holdning og ikke blot Ole Ravnholts, genoptrykkes den her med signaturen: Dansk Sprognævn

FREMTIDENS DANSKFAG

En arbejdsgruppe om "Fremtidens danskfag", nedsat af Undervisningsministeriet, har spurgt en række faglige og faglige-pædagogiske institutioner om hvilke sprogpoltiske præmisser man efter deres mening kunne lægge til grund for arbejdet med fremtidens danskfag. Det følgende svar har været drøftet i nævnets arbejdsudvalg.

Sprogpoltiske udgangspunkter for arbejdet med fremtidens danskfag

Det bør være et væsentligt sprogpoltisk mål at dansk bliver ved at være et samfundsbærende og komplet

Som følge af internationaliseringen er denne status ikke længere en selvfølge. Andre sprog,

sprog der uden begrænsninger kan anvendes inden for alle områder i samfundet. Det bør også være et væsentligt mål at alle der bor i Danmark, skal kunne tale, skrive og forstå dansk på et niveau der ikke begrænser deres deltagelse i samfundslivet.

Dansk - et komplet sprog

Det danske sprog har en lang, ubrudt skriftlig tradition, og det har siden 1700-tallet været et komplet, samfundsbærende sprog, dvs. at det har været anvendt inden for alle områder i samfundet: administration, politik, kirke, retsvæsen, massemedier, undervisning og uddannelse, litteratur osv., i videnskaberne dog først fra midten af 1800-tallet, hvor det afløste latin.

primært engelsk, er blevet mulige alternativer til dansk inden for en lang række samfundsområder, især i

videnskaberne, i de højteknologiske virksomheder og i virksomheder med mange internationale kontakter og samarbejdspartnere, men på lidt længere sigt kan en lignende udvikling også tænkes inden for politiske og administrative områder. Derfor er det vigtigt at være opmærksom på at det danske sprogs muligheder for at udvikle sig og optage påvirkninger fra andre sprog holdes ved lige, sådan at dansk også kan anvendes inden for de områder af samfundet der udvikler sig hurtigst, og hvor påvirkningen fra andre sprog er kraftigst. I denne sammenhæng er der god grund til pege på den sproglige, videnskabelige og kulturelle resurse som det nordiske sprogsamfund udgør.

Det bør sikres at undervisningen på danske uddannelsesinstitutioner på alle niveauer fortrinsvis gives på dansk, og at underviserne

Sådanne påvirkninger hverken kan eller bør undgås, for en sprogligt kreativ modtagelse og tilpasning af dem er en forudsætning for at

behersker dansk tilstrækkelig godt til at dette er muligt. Det vil medvirke væsentligt til at der udvikles et anvendeligt dansk begrebsapparat inden for alle områder, og et sådant begrebsapparat er vigtigt, både for at fagene kan formidles i offentligheden og i undervisningen på lavere niveauer i uddannelsessystemet, og for at de studerende kan tilegne sig fagenes internationale terminologi.

Sproglig bevidsthed og kreativitet
Fremtidens danskfag bør bidrage til at styrke det danske sprog ved at udvikle en høj grad af sproglig bevidsthed og kreativitet hos elever og studerende. Sproglig bevidsthed og kreativitet er blandt de vigtigste forudsætninger for at sprogbrugerne kan forholde sig kritisk og udogmatisk til sproglige påvirkninger udefra, i dag især fra engelsk.

det danske sprog kan udvikle sig og bruges i fremtiden, også inden for de samfundsområder hvor den primære udvikling foregår andre steder i verden

end her, og hvor det derfor ikke på forhånd er givet at der findes et anvendeligt dansk. Det er vigtigt at være opmærksom på at en god og bevidst beherskelse af modersmålet normalt regnes for at være en af de vigtige forudsætninger for at man kan lære andre sprog godt. For størstedelen af befolkningen er beherskelsen af dansk derfor et nødvendigt grundlag for den tilegnelse af engelsk og andre fremmedsprog der også vil være nødvendig for at kunne klare sig i og bidrage til fremtidens samfund. For at imødekomme anbefalinger fra EU om at alle EU-borgere skal kunne mindst to fællesskabssprog foruden deres modersmål, bør det sikres at alle elever også i fremtiden tilbydes undervisning i mindst to moderne fremmedsprog.

Dansk som andetsprog

Ca. 5 % af den danske befolkning har ikke dansk som modersmål. Der er ikke noget der tyder på at det er eller vil kunne blive et problem for det danske sprogs status som samfundsbærende og komplet sprog, men det indebærer en vis risiko for at grupper af befolkningen kan blive sat uden for den samfundsmæssige udvikling, bl.a. fordi de ikke behersker dansk tilstrækkelig godt til at kunne deltage, og den risiko bør fremtidens danskfag medvirke til at begrænse.

Det vil stille særlige krav, både til undervisningen i dansk som andetsprog og til den almindelige danskundervisning, men naturligvis også til undervisningen i andre fag og til andre sektorer i det danske samfund. Det vil være nødvendigt at satse på at udvikle undervisningen i dansk som andetsprog og som fremmedsprog, og også i denne sammenhæng er det vigtigt at være opmærksom på at et bevidst forhold til

modersmålet, som altså ikke nødvendigvis er dansk, er en vigtig forudsætning for at lære

En række internationale læseundersøgelser konkluderede i begyndelsen af 1990'erne at danske skoleelever lærte at læse senere, og at de læste langsommere end elever i en række af de lande der blev sammenlignet med, men til gengæld også at de ældre elever læste med større forståelse end deres jævnaldrende i mange steder i udlandet. Disse undersøgelser blev anledning til en særlig indsats på læseområdet, for undervisningen i en række fag forudsætter at eleverne fra tredje klasse kan tilegne sig fagligt stof gennem læsning, og det viste sig at der var mange som ikke kunne det. Der findes også undersøgelser som viser at op mod 20 % af den danske befolkning har alvorlige læsevanskeligheder.

Der findes ikke tilsvarende internationale (eller nationale, for den sags skyld) undersøgelser af danske skoleelevers skrive-

andre sprog, herunder dansk, godt.

Kravene til fremtidens danskfag færdigheder. Men det er en almindelig erfaring, fx udtrykt i evalueringen af de videregående uddannelser i dansk/nordisk fra 1997¹, at en ret stor gruppe studerende på de videregående uddannelser har problemer med at formulere sig skriftligt på et niveau der svarer til de krav som uddannelsen stiller, og man må gå ud fra at de mange som har læsevanskeligheder, også har problemer med at skrive. Procesorienteret skrivepædagogik har vundet frem i de seneste år, og det er godt, for der ikke meget der tyder på at de traditionelle undervisningsmetoder hvor vejledningen tager form af rettelser af den færdigskrevne tekst, har den tilsigtede virkning.

Der er gode grunde til at fortsætte indsatsen for at udvikle undervisningen i læse- og skrivefærdigheder på alle niveauer i uddannelserne, for

¹ Videregående uddannelser i dansk/nordisk, Evalueringscenteret, 1997.

kravet om at kunne læse og skrive godt bliver stillet til stadig flere, og utiltrækkelige færdigheder vil blive en stadig Fremtidens danskfag bør bidrage til at fremme elevernes forståelse for og viden om det danske sprogs opbygning, brug og betydning, bl.a. ved at give dem et elementært sprogvidenskabeligt begrebsapparat der gør det muligt at formulere og diskutere sproglige iagttagelser af tekst og tale.

Undervisningen bør også omfatte det danske sprogs betydning og status i samfundet og den sproglige mangfoldighed der findes og udvikler sig i Danmark, herunder den kraftige påvirkning der udgår fra engelsksproget, dvs. amerikansk, kultur og sprog.

Sidst, men ikke mindst bør undervisningen i nabosprogene norsk og svensk styrkes, således at eleverne i praksis, ikke blot på papiret, bliver i stand til at forstå talt og skrevet norsk og svensk. Det er ikke noget nyt mål, men i praksis har undervisningen i norsk og svensk sprog i mange

større hindring for deltagelsen i samfundets liv, arbejdsmæssigt, politisk og kulturelt.

år været prioriteret så lavt at målet ikke er blevet opfyldt. Det forudsætter en målrettet, men ret beskeden indsats at opfylde det, og gevinsten vil være dansksproget adgang til et sprogsamfund der omfatter 20 mio. mennesker, en stor udvidelse ikke bare af de sproglige resurser det danske sprogs udvikling kan trække på, men også af de kulturelle og videnskabelige muligheder der står til rådighed.

Dansklærerne og deres uddannelse

Det er vigtigt at være opmærksom på at de problemer der har vist sig, især med de skriftsproglige færdigheder, men i det hele taget med danskfagets sproglige sider, blandt andet udspringer af at mange dansklærere ikke er tilstrækkelig godt uddannede til at undervise i de sproglige aspekter af faget, og ikke i så høj grad af at læseplanerne for folkeskolen og gymnasiet ikke er gode nok, eller målene ikke tilstrækkelig klare. Der er langt større behov for en udvikling af skolens undervisningspraksis end for ændringer af regelgrundlaget, for det er først og fremmest i praksis fagets sproglige aspekter er blevet skilt ud som et særskilt og lavt prioriteret område, men en eksplicitering af kravene i læseplanerne og en understregning af at sproget er en integreret del af fagets genstand, kunne godt medvirke til en styrkelse af fagets sproglige sider. Det er dog også betænkeligt at fagets timetal i folkeskolen stadig er meget lavt efter beskæringerne i begyndelsen af 70'erne.

Der er derfor et meget stort behov for at styrke de sproglige sider af danskfaget på læreruddannelserne, både på seminarierne og universiteterne og i efteruddannelsen af dansklærere, først og fremmest fordi god undervisning i sproglige færdigheder forudsætter at lærerne har et sprogligt analyseberedskab som sætter dem i stand til at forstå elevernes problemer med at læse og skrive, sådan at undervisning og vejledning kan blive langt mere målrettet end i dag, og det er langt fra alle dansklærere der har et sådant beredskab. I denne sammenhæng er der grund at gøre opmærksom på det problematiske ved den kraftige beskæring af det samlede timetal til linjefaget dansk på lærerseminarierne med den seneste reform.

Den tidligere nævnte evaluering af danskuddannelserne på universiteterne gør opmærksom på at "antallet af fastansatte sproglærere [er] meget lavt, hvilket både nu og på længere sigt skaber

problemer." Der er grund til at fastholde og styrke indsatsen for at forbedre og udbygge forskeruddannelsen og rekrutteringen af lærere med videnskabelige kvalifikationer i dansk sprog til de videregående uddannelser, både seminarier og universiteter, for det er en af forudsætningerne for at der for alvor kan tages fat på at udvikle fremtidens danskfag.

Dansk Sprognævn
marts 2001

REGNSKAB

finansåret 2001